

Paikka, aika ja kulttuuri metsien käytön sosiaalisen kestävyiden ytimessä

Ilona Hankonen

Merkitykselliset paikat ovat tärkeä osa luonnon ihmisille tarjoamaa hyvinvointia. Metsä ei ole vain paikaton resurssi vaan kulttuurinen ympäristö, joka muodostuu paikoista ja merkityksistä. Metsän paikat ja kulttuuriset merkitykset tulee nähdä metsien käytön sosiaalisen kestävyiden ydinasiana.

Abstract

A landscape of economic forestry is a typical Finnish environment. About 80 % of Finland is forest. A majority of the Finnish people spend time in the forest. In my doctoral thesis I interview people who regularly go to forest to have a number of activities; picking berries, hunting, roaming, observing birds and plants, navigating or spare-time forestry work.

A *place* is the key word in an environmental experience in a forest. An affection of a certain place is a crucial element in the relationship between human and nature. Because the forest is understood as nature and not as a cultural environment, the human experience of the place is a disregarded aspect in the forestry study and administration. The forest is not mentioned in the national strategy of cultural environments nor in the provincial program of Satakunta.

It would be necessary to deconstruct polarities like the cultural environment - nature, human – non-human, the operator – the environment. The forest is a cultural environment because it is full of cultural significations. If we think of the forest as just nature and not as a cultural environment, we also think of it as a non-historical or non-locational. A non-cultural forest in the forestry study and administration is a resource of economy, biodiversity or recreation, not a *place*.

Johdanto

Olen tutkimuksessani käsitellyt aihepiiriä, joka on saanut työotsikon *Metsät ja hyvä elämä*.

Tutkimuskohteenani on satakuntalainen metsä lähiasukkaiden elinympäristönä. Aineistoni koostuu metsissä paljon liikkuvien ihmisten kävelyhaastatteluista ja osallistuvasta havainnoinnista.

Tutkimuksen keskiöön nousee aineistosta paikka, paikan rakentuminen ja merkityksellistyminen luonnonympäristössä. Tarkastelen työssäni merkityksellisiä paikkoja ja paikkasuhteita sosiaalisen kestävyiden aspektina.

Kestävää kehitystä tarkastellaan yleensä kolmesta näkökulmasta. Puhutaan ekologisesta, sosiaalisesta ja taloudellisesta kestävydestä. Kun nämä osa-alueet on kaikki huomioitu

tasavertaisina, voidaan puhua kestävästä toiminnasta. Hyvin suoraviivaisesti yksinkertaistaen kolmijakoa voisi kuvata siten, että taloudellinen kestävyys kuvaa toiminnan vaikutusta toimijaan itseensä ja hänen perillisiinsä, sosiaalinen kestävyys toiminnan vaikutusta muihin ihmisiin ja ekologinen kestävyys vaikutusta muihin lajeihin.ⁱ Todellisuudessa jako ei tietenkään ole näin yksinkertainen ja osa-alueet ovat kytköksissä toisiinsa moni eri tavoin. Esimerkiksi taloudellisen kestävyuden piiriin kuuluvat asiat voivat hyödyttää muitakin kuin primääritoimijaa, esimerkiksi työllisyyden kautta. Jotkut asiat saattavat liittyä kestävyuden eri osa-alueisiin, esimerkiksi metsäiset luonnonsuojelualueet edistävät ekologista kestävyttä luonnon monimuotoisuuden osalta, sosiaalista kestävyttä virkistysmahdollisuuksien ja ihmisille tärkeiden paikkojen säilymisen osalta ja taloudellista kestävyttä luontomatkailuelinkeinon osalta. Vain hyvin harvaan toimintoon liittyy ainoastaan kestävyuden yhden aspektin problematiikkaa.

Suomessa vakiintunut sosiaalisen kestävyuden ideaali lähtee Society for All –ajattelusta. Käytetty sosiaalisen kestävyuden määritelmä kuuluu näin: *Kestävä kehitys turvaa ihmisille yhdenvertaiset mahdollisuudet oman hyvinvointinsa luomiseen, perusoikeuksien toteutumiseen ja elämän perusedellytysten hankkimiseen sekä mahdollisuuden tasa-arvoiseen osallistumiseen ja vastuunottoon päätöksenteossa omassa maassa ja maailmanyhteisössä.*ⁱⁱ Sosiaalisen kestävyuden ehkä olennaisin sisältö on oikeudenmukaisuus. Toiminta, joka on hyväksyttyä ja koetaan oikeudenmukaiseksi, on sosiaalisesti kestävä.ⁱⁱⁱ Sosiaalinen kestävyys on käsitteenä lähellä legitimitetin käsitettä. Koska toiminnan hyväksytyys on riippuvainen hyväksyjistä, ei ole tutkimuksellisesti tavoitettavissa mitään ”todella” hyväksyttävää tai ei-hyväksyttävää toimintaa, vaan sosiaalinen kestävyys ilmenee siinä, miten paljon ihmisillä on tosiasiallisia mahdollisuuksia hyväksyä tai hylätä elinympäristöään muokkaavaa toimintaa ja miten hyväksyntä vaikuttaa toimintaan.^{iv}

Nykyään kestävyttä on alettu jonkin verran tarkastella alkuperäisen kolmijaon ohella myös nelijakoisesti, jolloin sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys luetaan erillisiksi osa-alueiksi.^v Tämä on sikäli perusteltua, että sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys ovat hieman eri asioita. Ongelmaksi muodostuu kuitenkin se, että jos neljälle osa-alueelle annetaan yhtä suuret painoarvot, menettävät ekologinen ja taloudellinen kestävyys suhteellista painoarvoaan, jolloin kestävä kehityksen käsitteen alkuperäinen idea kärsii. Sosiaalinen kestävyys kattaa kulttuuristen resurssien käytön paikallisen hyväksytyyden, joka on keskeinen tarkasteltava kysymys monien erilaisten toimintojen kulttuurista kestävyttä koskevissa tutkimuksissa. Metsien käytön kestävyttä arvioitaessa on mielestäni mielekästä käsitellä kulttuurista ja sosiaalista kestävyttä yhtenä kokonaisuutena, koska metsien käytön sosiaalisen kestävyuden kysymykset, jotka liittyvät elinympäristön koettuun

laatuun, monipuoliseen ei-taloudelliseen käytettävyyteen, käytön hyväksytyyteen ja vaikutusmahdollisuuksiin ovat käytännössä samalla myös kulttuurisen kestävyuden kysymyksiä. Metsät osana elinympäristöä ja metsien monikäyttö ovat metsäkulttuuria, jolloin metsä on kulttuuriresurssi. Käytän tässä artikkeleita käsitteitä sosiaalinen kestävyys ja kulttuurinen kestävyys rinnakkain kuvaamaan kestävä kehityksen kolmijako-opin mukaista kestävyuden kolmannesta.

Metsien käytön ekologinen kestävyys on tunnustettu erilliseksi kestävyuden osa-alueeksi, jolle asetetaan alueellisissa metsäohjelmissa määrällisiä tavoitteita. Sen sijaan sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys nähdään usein kestävyuden muille osa-alueille alisteisena tai jopa osana niitä.

Esimerkiksi työllisyyden näkeminen sosiaalisen kestävyuden kysymyksenä on tavallista, vaikka kyse on taloudellisen kestävyuden kysymyksestä.^{vi} Tämä on johtanut sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden kysymysten, kuten metsien käytön hyväksytyyden, ihmisten vaikutusmahdollisuuksien, koetun ympäristön laadun ja paikkasuhteiden jäämiseen vähälle huomiolle metsäpolitiikassa ja metsien käytön tutkimuksessa. Metsien eri käyttömuotoja ja niiden yhteensovittamista on tutkittu paljon metsätieteen piirissä. Luonnontieteen paradigmat ilmenevät metsätieteellisessä sosiaalisen kestävyuden tutkimuksessa metsän paikattoman resurssiluonteen oletuksena. Metsää ei nähdä virkistyskäytön tutkimuksessa konkreettisina paikkoina, vaan enemmänkin toiminnan kulissina tai resurssina ja arvojen oletetaan olevan eksaktisti mitattavia empiirisen tiedon kohteita.

Helsingin yliopiston metsäekonomian laitoksen tutkimuksessa^{vii} ilmeni, että suomalaiset eivät täysin hyväksy nykyisenlaista metsien käsittelyä. Tutkimuksen päätavoite oli tarkastella metsiä koskevan päätöksenteon hyväksyttävyyttä. Tutkimuskohteena olevan metsäpolitiikan osina tarkasteltiin tuotoksia, toimijoita, prosesseja, järjestelmää ja sen rakennetta sekä yleistä hyväksyttävyyttä. Survey-tutkimus toteutettiin postikyselynä. Perusjoukoksi rajattiin 18 vuotta täyttäneet suomenkieliset mannersuomalaiset ja satunnaisotannaksi 3000 henkilöä. Tulosten mukaan luonnon monimuotoisuuden tulisi kansalaisten mielestä olla tärkein metsäpolitiikan tavoite. 69 % kyselyyn vastanneista ilmoitti, ettei hyväksy avohakkuuta. Lähes täysin vallitseva metsien jaksollinen kasvatus on siis enemmistön tahdon vastainen asiantila. Metsien ojituksen ilmoitti hyväksyvänsä noin kolmannes, kolmannes ilmoitti, ettei hyväksy metsäojituksia. Esimerkiksi Lounais-Suomen metsäohjelmassa vuosille 2012 – 2015 asetettiin tavoitteeksi 8500 hehtaarin avohakkuut ja 3400 hehtaaria kunnostusojituksia. Avohakkuiden osalta tavoite oli kuluneella nelivuotiskaudella 2550 hehtaaria suurempi kuin toteutuma viisivuotiskaudella 2006 – 2010.^{viii} Tavoitetta ollaan edelleen nostamassa. Metsäpolitiikan tavoitteet ovat siis osin vastakkaisia

kansalaisten toiveille. Tämäntyyppisten havaintojen ymmärrettäväksi tekeminen ja niiden syiden tutkiminen on mielestäni metsien käytön sosiaalisen kestävyuden tutkimuksen ydinaluetta.

Mikä paikka?

Paikka käsitteenä kuuluu humanistisen maantieteen traditioon. Humanistinen maantiede kehittyi yhteiskunta- ja maantieteen ohella toiseksi positivistisen maantieteen kritiikiksi ja paikka muodostui sen keskeiseksi käsitteeksi.^{ix}

Humanistisen maantieteen pioneereihin kuuluva Edward Relph tarkoittaa paikalla ihmisen ja ympäristön kytköstä. Identiteetti on sidoksissa paikkaan. Ihmisellä on tarve merkityksellisiin paikkoihin. Tämän tarpeen toteutumista uhkaava ilmiö on *paikattomuus* (placelessness). Vuonna 1976 ilmestyneessä teoksessaan *Place and Placelessness* Relph luonnehtii paikattomuutta modernin ilmiöksi, paikkojen autenttisuuden katoamiseksi ja vaihtumiseksi standardoituuihin maisemiin ja ympäristöihin (anonymous spaces, exchangeable environments, standardized landscapes).^x

”Maisema on ihmisen ja ympäristön muodostama kokonaisuus”^{xi}, se ympäristö, jonka ihminen kokee. Oulun yliopiston maantieteen laitoksen professori Pauli Tapani Karjalaisen mukaan ympäristöstä tullaan paikkaan, kun tullaan ihmisen yksilöllisten, paikkasidonnaisten ympäristökokemusten äärelle. Paikka ei ole mikä tahansa ympäristö, jota koetaan aistihavaintojen ja valmiiden mentaalisten kategorioiden pohjalta. Paikka on erityinen, tuttu ympäristö, joka on saanut henkilökohtaisia merkityksiä ja joka avautuu kokijalleen ajan kuluessa. Ympäristö, aika ja ruumiillinen läsnäolo synnyttävät paikan, paikka on ”ajan, tilan ja minuuden solmukohta.”^{xii}

Karjalainen^{xiii} käyttää *topobiografian*, paikkaelämäkerran käsitettä kuvaamaan ihmisen suhdetta elettyihin paikkoihin. Muisti on aina sidoksissa aikaan ja paikkaan. Karjalainen lähestyy paikkaa yksilötasolla, jolloin yhteisö ja jaetut merkitykset jäävät vähemmälle huomiolle. Suomalaiselle metsä on usein meditatiivisen yksin olemisen paikka. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tuottaisimme metsän paikat itsellemme vain omien, puhtaiden havaintojemme kautta. Metsä on täynnä kulttuurisia merkityksiä, joiden pohjalta metsän paikoista tulee identiteetin ja yhteisöön kiinnittymisen rakennusaineita. Metsän merkitykset ulottuvat henkilökohtaiselta tasolta kansalliseen identiteettiin saakka. Suomalaista identiteettiä rakennettiin 1800-luvun kansallisen heräämisen aikoina paljolti taiteen kentällä ja metsäluonto nostettiin taiteen keskeiseksi aiheeksi ja innoittajaksi.

Paikka Lefebvren ja Ingoldin teorioiden pohjalta nähtynä kytkeytyy paljolti yhteisöön. Ingold kirjoittaa asustamisesta (dwelling) paikan tuottajana. Paikka syntyy ympäristön suhteessa ihmisyhteisöön ja ihmisen jokapäiväisiin toimintoihin.^{xiv} ”Asustamisessa” (dwelling) paikka

muodostuu arjen toimintojen sisältä, elämisen tuloksena, toisin ”rakentamisessa” (building), jossa ympäristö muodostuu ulkoapäin, suunnitteluprosessien tuloksena. Lefebvren eletty paikka, erotuksena havaitusta ja käsitteellistetyistä paikasta, syntyy kokemusten ja merkityksenantojen kautta.^{xv}

Paikkakokemus on esteettinen kokemus estetiikan laajassa merkityksessä. Monet ympäristöestetiikan teoreetikot pitävät tietoa esteettisen kokemuksen lähtökohtana.^{xvi} Sitä, minkä olemassaolosta ei olla tietoisia, ei ympäristössä useinkaan havaita tai vaikka havaittaisiin, ei tunnisteta. Kohde tai ominaisuus, jota ei tunnisteta, ei tule esteettisen mielenkiinnon kohteeksi.

Ympäristön esteettiset arvot ovat kytköksissä muihin arvoihin. Ympäristöestetikko Allen Carlson kirjoittaa John Hospersia lainaten estetiikan käsitteen ’ohuesta’ ja ’syvästä’ merkityksestä. ’Ohuessa’ estetiikassa on kyse formaalista kauneudesta, kohteen ulkonäöstä. ’Syvä’ estetiikka sen sijaan on kytköksissä kohteen ilmaisemiin arvoihin.^{xvii} Carlsonin esittelemän jaon pohjalta voi pohtia, esiintyykö elettyjen paikkojen esteettistä arvottamista käytännössä estetiikan ohuen merkityksen mukaisesti vai kohdistuuko tällainen arvottaminen vain ympäristökategorioihin.^{xviii}

Arvoista irrallista kauneutta ei ole olemassa, vaan esteettinen kokemus syntyy yksilön tietojen, arvojen, elämäntapojen, kokemusten ja sosiaalisten suhteiden muodostamassa todellisuudessa.^{xix} Metsämaiseman suunnittelumallit pitäytyvät formaaleissa visuaalisissa tekijöissä; muodoissa, väreissä ja näkymissä, sivuuttaen estetiikan syvemmän, kokemuksellisen ja toiminnallisen tason. Hakkuuaukon rajausta rinnemetsässä voi olla maisemalinjaan sopiva, mutta tämä ei lohduta hyvän mustikkapaikan menettänyttä. Carlsonin jaottelun pohjalta voidaan tulkita, että ympäristöestetiikka syvemmässä merkityksessään viittaa paikkoihin. Kun estetiikka on sidoksissa arvoihin, tietoon ja merkityksiin, ei olla tekemisissä enää minkä tahansa ympäristön, vaan paikkojen kanssa.

Ympäristöfilosofi Arnold Berleant valittelee englanninkielen käsitteiden setting, circumstances ja environment huonoutta kuvaamaan ihmisen olemista yhtenevä ja jatkumossa ympäristön kanssa, vastakohtana ympäristön objektivoivalle katsomiselle. Parempina, mutta niin ikään objektivoivaan dualismiin helposti johtavina hän pitää käsitteitä matrix, condition, field, context ja lifeworld.^{xx} Berleant ohittaa tässä kohden käsitteen place, jota esim. Relph käyttää kuvaamaan ympäristöä/sijaintia, jolla on identiteetti ja johon ihminen on kytköksissä kokemuksen ja merkityksenannon kautta. Berleant’in esteettinen näkemys luonnosta kaikkena pohjautuu Spinozan filosofiaan, joka hylkää ruumis/sielu- ja Jumala/maailma –dikotomiat.

Karjalaisen topobiografiaksi kutsuma lähestymistapa avaa ikkunoita maantieteestä taiteentutkimuksen suuntaan.^{xxi} Esimerkiksi Anne Katarina Keskitalon taiteen alan väitöskirja^{xxii} lähestyy fyysistä matkantekoa, paikassa olemista ja paikasta toiseen siirtymistä kokonaisvaltaisena esteettisenä kokemuksena. Berleant´n mukaan juuri luonnon näkeminen spinozalaisittain kaikkena tuo estetiikan perinteisen ahtaasta taiteentutkimuksen karsinastaan ympäristöön. Berleant´n *sitoutumisen estetiikaksi* kutsuma ajattelukehys avautuu ihmisten kokemusten ja toimintaympäristöjen esteettiseen tutkimiseen ja esteettisen ajattelun sosiaalisiin kehyksiin.^{xxiii} Tällöin taiteen ja ei-taiteen väliset rajat liudentuvat.

Miksi paikka?

Suomalaista talousmetsää sellaisena kuin se näyttäytyy hallinnon ja pääosin myös tutkimuksen piirissä voi pitää Relphin tarkoittamalla tavalla paikattomana. Vaikka metsät avautuvat metsässä olijalle paikkoina, käsittelee hallinto metsää paikattomasta näkökulmasta. Alueellisissa metsäohjelmissa asetetaan metsien käytölle paikkoihin sitoutumattomia tavoitteita, jotka ohjaavat paikkoja muokkaavaa politiikkaa. Talousmetsien käsittely vuoden 1948 harsintajulkilausuman ja 2014 alusta voimaan tulleen metsälain välisenä aikana on ollut standardoitua, eikä metsien hoidon ja käytön ohjeistuksessa ja metsien käyttöä hallinnoivissa organisaatioissa ole vallitsevilla käytännöillä ollut mahdollista huomioida *paikkoja* sanan humanistisessa merkityksessä. Maisemanhoidon ohjeistus on ollut heikkoa ja sekin on kohdistunut ympäristöjen formaaleihin ominaisuuksiin yleisesti, ilman paikkakohtaisia arviointeja.^{xxiv}

Metsätalouden toimenpiteistä esteettisesti ongelmallisimmaksi koetaan yleensä avohakkuu.^{xxv} Kaukomaisemaa ajatellen tämä on selvä asia, monet muut toimenpiteet eivät näy yhtä kauas eivätkä muuta maisemaa yhtä radikaalisti. Hakkuuaukkoa ja nuorta taimikkoa ei arkisessa kielenkäytössä pidetä metsänä, vaan metsä häviää paikalta niin pitkäksi aikaa, että taimikko on varttunut nuoreksi kasvatusmetsäksi. Monet haastatteleman metsien käyttäjät kokevat paikan katoavan kokonaan päätehakkuussa. Valkeapään ym. metsätalouden sosiaalisen kestävyysongelmia koskevat tutkimustulokset ovatkin ehkä parhaiten ymmärrettävissä tätä vasten. Tämä johtaa tarkastelemaan, miten paikka metsässä rakentuu.

Dosentti Pekka Borg toteaa kansallispuistojen käyttöä koskevassa keskustelupuheenvuorossaan^{xxvi}, että nykyisistä talousmetsistä virkistyskäyttö on metsänhoitomenetelmien seurauksena lähes suljettu pois, eikä virkistyskäyttöä turvaavia menetelmiä ole kehitetty samalla tavalla kuin luonnon monimuotoisuutta turvaavia menetelmiä. Kansallispuistojen ja suojelualueiden käyttöpaine on kasvanut voimakkaasti talousmetsien laadun heikentyessä virkistyskäytön näkökulmasta.

Kansallispuistoihin tehtiin vuonna 2009 noin 1,95 miljoonaa käyntiä ja lisäksi valtion retkeilyalueille tehtiin noin 343 000 käyntiä. Borg katsoo kehityksen johtuvan talouskäytössä olevien metsien muuttumisesta virkistysarvoltaan heikommiksi voimakkaan hoidon ja käytön seurauksena.

Lounais-Suomen metsäohjelmassa tavoitellaan kansallispuistojen virkistyskäyttöpaineen lisäämistä siten, että kansallispuistojen (Selkämeren kansallispuisto pois lukien) ja retkeilyalueiden kävijämäärä olisi 130 000 vuodessa. Metsäpolitiikan tavoitteena virkistyskäytön suhteen on siis sosiaalisesti kestävä ja hajautetun talousmetsien monikäytön sijasta siirtää virkistyskäyttöä erikseen sitä ja luonnonsuojelua varten varatuille alueille, vaikka esim. Lounais-Suomen metsäohjelman asianomaisessa kohdassa tavoitekokonaisuuden otsikossa puhutaan monikäytöstä. Monikäytön sijaan on kyse erilliskäytöstä, kun eri käyttötapoja kanavoidaan eri alueille.

Ajallisuus kulttuurisuuden ominaisuutena

Luonto-kulttuuri -dikotomian keskeisenä ulottuvuutena voi pitää aikaa. Luonto mielletään historiattomaksi, kulttuuri historialliseksi. Metsä ympäristönä on ollut olemassa jo ennen ihmistä, mutta kaupunki ilman ihmistä ei ole kuviteltavissa.^{xxvii} Ihminen on kuitenkin toiminut suomalaisissa metsissä ja muokannut metsiä eri tavoin tuhansia vuosia. Luonnontapahtumat, kuten metsäpalot ja puiden kasvu sisältävät inhimillisesti suuria merkityksiä ja ihminen pyrkii näihin luonnontapahtumiin vaikuttamaan. Siksi esimerkiksi metsäpalo ei ole historiaton tapahtuma.

Metsien sisältämän historiallisuuden häivyttäminen on diskursiivinen valinta, jolla tuotetaan metsän ei-kulttuurisuutta. Esimerkiksi Kullaan Joutsijärven pohjoispuolella sijaitsevan Isokallion alueen vuoden 1813 metsäpalosta muistuttavia palokoroja ei ole noteerattu merkittäväksi historialliseksi kohteeksi. Mikäli palokoroista männikköä haluttaisiin suojella, se otettaisiin haltuun luonnontieteellisessä diskurssissa ja suojeltaisiin luontona.

Dosentti Petri J. Raivo kirjoittaa *maantieteellisestä muistista*, jolla tarkoitetaan kollektiivisen muistamisen tilallista ulottuvuutta. Paikat, alueet ja maisemat edustavat kollektiivisen muistin kestävästä visuaalista representaatiota.^{xxviii} Tähän voisi lisätä, että kyse ei ole vain visuaalisesta vaan kokonaisvaltaisesta spatiaalisesta kokemuksesta. Raivo viittaa Pierre Noran käsitteeseen *muistin paikka*, jota on käyttänyt muun muassa Ulla-Maija Peltonen Suomen sisällissodan muisteluperinteeseen liittyvän tutkimuksensa^{xxix} pohjakäsitteenä. Raivon mukaan maisema on historian kyllästävä ja kollektiivisen muistin näkyminen tai näkymättömyys maisemassa on

poliittisten prosessien tulos. Historian joko diskursiivinen tai fyysinen poispyyhkiminen on voimakas vallankäytön väline.

Kulttuuriton, paikaton, historiaton metsä?

Metsää ei mainita lainkaan kansallisessa kulttuuriympäristöstrategiassa.^{xxx} Tämän seurauksena myöskään alueellisissa kulttuuriympäristöohjelmissa ei metsiä tarkastella kulttuuriympäristöinä.

Metsässä kulttuuriperinnöksi määrittyvät ei-elolliset artefaktit, kuten tervahaudat, vanhat metsäkämpät ja esihistoriallisen ajan muinaisjäänteet. Toisin kuin kasvillisuudeltaan avoimissa tai rakennetuissa ympäristöissä, metsässä suojeleva kiinnostus kohdistuu vain artefaktiin itseensä, ei maisemaan, jossa artefakti sijaitsee. Satakunnan kulttuuriympäristöohjelma mainitsee, että ”metsienkäsittelyn tehostuminen ja kantojen korjaaminen energiapuuksi saattavat olla uhka maanalaisille muinaisjäännöksille tai huonosti tunnetuille historiallisen ajan kiinteille muinaisjäännöksille.”^{xxxi} Metsienkäsittelyn vaikutusta muinaisjäänteitä ympäröivään maisemaan ei mainita. Kiinnostavaa on myös se, että metsissä sijaitsevat muinaisjäänteet saattavat olla ns. kulttuuriympäristöissä sijaitsevia harvemmin nimettyjä ja heikommin tunnettuja. Huomionarvoisin seikka ei kuitenkaan ole se, mitä kulttuuriseksi miellettyä metsä sisältää, vaan mikä metsä itsessään on. Vuosisatoja samankaltaisena jatkuneen käyttöhistorian tuottamia talousmetsiä tai luonnonsuojelukohteita ei nähdä kulttuuriympäristöinä, vaan ne määrittyvät käytännössä yksinomaan joko puukuutioiden (talousmetsät) tai lajistonsa (suojelualueet) kautta. Osana elinympäristöä nämä metsät voivat kuitenkin olla ihmisille ensisijaisesti kulttuurisia.

Ympäristöä ja maisemaa on tapana tarkastella luonto/kulttuuri –dikotomian kautta, jolloin metsä määrittyy luonnoksi ja sellaisena ei-kulttuuriseksi. Tämä lähestymistapa on nähdäkseni johtanut siihen, että metsän kulttuurisuus jää hallinnon ja tutkimuksen diskursseissa näkymättömäksi, jolloin myös sosiokulttuurisia resursseja, kuten paikkoja, säilyttävä sosiaalinen kestävyys jää metsien osalta ohueksi.

Satakunnassa valtakunnallisesti merkittäviksi luokiteltujen kulttuurihistoriallisten kohteiden joukkoon ei ole kelpuutettu metsäisiä kohteita osittain metsäisiä Reposarta ja Säpin majakkasaarta lukuun ottamatta.^{xxxi} Viimemainituissakin arvokkaiksi määrittyvät ennen kaikkea rakennusperintö ja avoimet luontotyypit. Kuitenkin esimerkiksi Ulvilan Joutsijärven pohjoispuolella sijaitseva Isokallion alue vuoden 1813 metsäpalosta muistuttavine palokoroisine mäntyineen ja sen läheisyydessä olevat historialliset rakennukset, autiotupana oleva vanha asuinrakennus ja viime sotien ajan käpykaartilaiden vanha piilopirtti muodostavat erittäin kiinnostavan historiallisen

kokonaisuuden. Eurajoen ja Nakkilan rajalla sijaitseva varttuneiden metsien, järvien ja soiden muodostama kokonaisuus on hyvin kiinnostava sekä luonnoltaan että käyttöhistorialtaan. Tämän tyyppisiä kohteita ei kuitenkaan ole totuttu pitämään kulttuuriympäristöinä, vaikka niiden kulttuurinen arvo olisi suuri muiden arvojen ohella. Tällaisissa kohteissa kulttuurinen arvo ei useinkaan ole erotettavissa luonnonarvoista, vaan luonto ja artefaktit muodostavat hybridisen kokonaisuuden, jonka jakaminen luontoon ja kulttuuriin ei välttämättä olisi mielekäästä.

Metsät ja metsätalous saavat Satakunnan kulttuuriympäristöohjelmassa yleisellä tasolla pari mainintaa.^{xxxiii} Kulttuuriympäristön kolmijako rakennusperintöön, muinaisjäännöksiin ja perinnebiotooppeihin toistuu ohjelmassa useissa yhteyksissä. Modernin metsätalouden menetelmät nähdään maisemanhoidollisena ongelmana vain metsälaitumilla.^{xxxiv} Kuitenkin perinnebiotooppien kanssa samaan aikaan 1800-luvulla syntyivät myös perinteiset talousmetsät poiminta- ja määrämittahakkuineen. Kiinnostava kysymys onkin, pitäisikö myös avohakkuilta, maanmuokkaukselta ja keinolliselta uudistamiselta säästyneet talousmetsät nähdä perinnebiotooppeina? Joka tapauksessa tällaiset metsät näyttäisivät olevan luonnossa liikkujille mieluisia.

Kaksi tuoretta esimerkkitapausta valottavat metsän kulttuurisuuden näkymättömyyttä ja tämän seurauksia. Metsähallituksen hakkuut historiallisen Vienan reitin ympäristössä ja Valtion Senaattikiinteistöjen Hvitträskin lähimetsän hakkuu Kirkkonummella herättivät närkästystä laajoissa kansalaispiireissä. Vienan reitin hakkuissa historiallisen reitin maisema muuttui radikaalisti. Muinaismuistolain suojaamia kulttuuriperintökohteita Vienan reitin tapauksessa ovat vain itse polku ja sen varrella olevat kaiverruksin merkityt puut. Käyttäjälle kulttuurinen merkitys muodostuu kuitenkin erämaisestä ympäristökokonaisuudesta, polku ja merkityt puut saattavat itse asiassa olla kulttuurisesti merkityksettömiä, jos järeäpuustoinen metsä ympäriltä katoaa. Polun merkitykset rakentuvat pitkälti sen varaan, että polku johdattaa reitin läpi yhtenäisen ”erämaisen” alueen. Kapea kulussipuusto hakkuuaukean ja polun välillä ei säilytä tällaisia kulttuurisia merkityksiä. Hvitträskin tapauksessa Museoviraston suunnitteleman hakkuun on nähty pilaavan miljöön, johon kuuluisat jugend-arkkitehdit halusivat erämaa-ateljeensa sijoittaa. Jugend tyylisuuntana ammensi ideoita nimenomaan luonnontilaisesta metsäluonnosta. Tähän perustuu myös Hvitträskin ateljeen sijoittelu ja miljöö.

Sekä Vienan reitin että Hvitträskin tapauksissa hakkuuta on perusteltu sillä, että metsäluonto ei ole muuttumaton ja sellaisena museaalinen kulttuuriperintökohde vaan muuttuu joka tapauksessa.^{xxxv} Hvitträskin tapauksessa toisaalta perusteluina esitettiin myös puiden huonoa kuntoa ja mahdollista

kaatumista, metsäluontoon kuuluva muutosprosessi haluttiin siis estää.^{xxxvi} Perusteluissa ohitetaan metsäluonnon omien ja ihmisen tuottamien muutosprosessien erilaisuus ja näiden kulttuuriset merkitykset. Kulttuuriperintö hyvinvoinnin lähteenä nähdään kapeasti pelkästään artefakteihin sitoutuneena, luonnon itsessään kantamat historialliset ja kulttuuriset merkitykset jäävät havaitsematta. Artefakti - polku tai rakennus – irrotetaan luonnonympäristöistä, joiden varaan niiden merkitykset kuitenkin rakentuvat. Metsän kulttuurittomuus ilmenee tapauksissa siten, että luonnon näkeminen kulttuurille vastakkaiseksi johtaa luonnon käsittämiseen pelkästään aineelliseksi, jolloin luonnon aineettomat, kulttuuriset ominaisuudet, esimerkiksi ”erämaisuus” kulttuuriarvona tulevat sivuutetuiksi. Tämä johtaa ajatukseen, että esimerkiksi puiden ikä on pelkästään luonnontieteellinen seikka vailla kulttuurisia merkityksiä.

Hakkuista järkyttyneet paikalliset ihmiset ovat puheenvuoroissaan^{xxxvii} viitanneet muun muassa paikan henkeen, jonka he kokevat hävinneen hakkuiden myötä. Norjalainen arkkitehti Christian Norberg-Schulz on tutkinut paikkaa tämän käsitteen avulla.^{xxxviii} Paikan henki, genius loci, tulee alun perin roomalaisesta mytologiasta. Paikan henki viittaa paikan identiteettiin ja ihmisen läheiseen suhteeseen paikkaan, paikkaan samaistumiseen. Paikan henki koostuu kaikista paikan osatekijöistä, jolloin jaottelu luontoon ja kulttuuriin menettää merkityksensä, eikä ympäristöstä ole mielekäästä irrottaa artefakteja erillisen tarkastelun kohteeksi.

Hallintotieteilijät Eveliina Asikainen ja Ari Jokinen^{xxxix} tarkastelevat kaupunkiluonnon sosiokulttuuristen merkitysten ja käyttäjien näkymättömyyttä hallintokulttuurissa, joka käsittelee metsiä paikattomasti joko metsätalouden tai luonnonsuojelun resurssina. Heidän Tampereen Hervannan ja Vuoreksen lähiömetsiä koskevan tutkimuksensa lähtökohtana on ollut mm. Johanna Vilkun^{xl} havainto ammattilaisten ja käyttäjien toisistaan poikkeavista tavoista arvottaa ympäristöä ja perustella arvostuksiaan.

Metsätalouden ja luonnonsuojelun hallinnon tapa tuottaa tietoa hallinnoimistaan alueista perustuu luokituksiin. Luokitukset muodostavat maiseman ja luonnon tarkastelun kehyksiä^{xli}, jotka molemmilla hallinnonaloilla ovat varsin ahtaita. Tästä seuraa Asikaisen ja Jokisen mukaan vaihtoehdottomia luonnonhallinnan käytäntöjä, jotka ovat alttiita sosiaalisen kestävyysriskeille. Kirjoittajat havaitsevat sosiokulttuurisia näkökulmia ja arvoja syrjäyttävän hallinnollisen puhutavan ruokkivan itse itseään, kun asukkaat oppivat tukeutumaan hallinnon diskursseihin pyrkiessään edistämään sosiaalisesti ja kulttuurisesti tärkeiksi näkemiensä arvojen säilymistä. Samalla puhevaltaa saavat ne yksilöt ja ryhmät, jotka ovat kykeneviä kääntämään luontoon liittyvät sosiaaliset tarpeensa metsä- ja luonnonsuojeluhallinnon kielelle.^{xlii}

Suomen sotienjälkeisen ajan metsätalouden keskeisenä suunnannäyttäjänä voidaan pitää Metsätaloudellisessa Aikakauslehdessä vuonna 1948 julkaistua, kuuden metsäammattilaisen laatimaa niin sanottua harsintajulkilausumaa.^{xliii} Harsintajulkilausumasta voidaan etsiä myös vastausta kysymykseen, minne metsien paikat ovat kadonneet. Harsintajulkilausuman teksti rakentaa ristiriidatonta käsitystä metsästä paikattomana raaka-ainereservinä, jonka olemassaolon tarkoitus on turvata teollisuuden maksimaalinen puunsaanti. Metsien omistajat määrittivät julkilausumassa kontrollin ja valistuksen kohteiksi, joiden ”syvälle mieliin syöpyneistä, metsänhoidollisesti vääristä tottumuksista sekä virheellisestä käsityksestä [...]” olisi päästävä eroon. Julkilausuman teksti on lähes 70 vuoden takaa. Nykypäivän metsähallinnon edustajien usein viljelemä puhe passiivisista metsänomistajista, jotka tarvitsevat neuvontaa, koska eivät tiedä, mitä metsässä pitää tehdä, on kuitenkin asiasisällöltään lähes identtinen julkilausuman tekstin kanssa.

Metsäalan hallinnon ja tutkimuksen julkilausuman jälkeisinä vuosikymmeninä diskursiivisesti rakentama käsitys metsistä paikattomina ja historiattomina ympäristöinä ja tuotantovälineinä on linjassa harsintajulkilausuman tuottaman todellisuuden kanssa. Harsintajulkilausumaa on vuosikymmeniä käsitelty metsäalalla suomalaisen metsätalouden ja –politiikan lähtökohtana, jonka jälkeen metsissä on aloitettu ”puhtaalta pöydältä”, ikään kuin kyse olisi aivan uusista metsistä, ei niistä, jotka ovat kasvaneet samoilla paikoilla viimeisen jääkauden väistymisestä saakka.^{xliv}

Tätä voi pitää suomalaisen metsätaloudiskurssin suurena kertomuksena, jolle pohjautuu käsitys metsistä resurssiluonteisina ei-paikkoina ja siihen liittyvät metsän kulttuurisuutta häivyttävät puhutavat. Vaikka puhutavat ovat muuttuneet vuosikymmenten saatossa, pohjalla olevan kertomus on määrittänyt ja määrittää edelleen diskurssia. Kertomusta vasten tulee ymmärrettäväksi metsäalan vähäinen kiinnostus keskeisiin sosiaalisen kestävyuden kysymyksiin, kuten johdannossa esitettyyn Valkeapään ym. havaintoon, jonka mukaan metsätalouden menetelmät eivät nauti kansalaisten hyväksyntää siinä määrin kuin sovellettavien maankäytön menetelmien ilmeisesti pitäisi. Kertomusta vasten on ymmärrettävissä myös monikäytön tutkimuksessa ja hallinnossa saama pintapuolinen huomio. Nykyisen metsätaloudiskurssin paheksumat ennen nykyaikaista metsätaloutta harjoitetut puubiomassan osalta tehottomat metsienkäyttötavat olivat pitkälti juuri monikäyttöä: metsät tuottivat puuta, tervaa, laidunta, riistaa ja marjoja, eikä mikään käyttötapa ollut erityisen hallitseva muuten kuin ehkä paikallisesti.

Voiko paikkaa mitata?

Metsätieteilijä Jyrki Kangas on maininnut metsien eri käyttömuotojen yhteensovittamisen keskeiseksi ongelmaksi eri käyttömuotojen tuotantosuhteiden arvioimisen sekä

markkinahyödykkeiden ja markkinattomien hyötyjen rinnastamisen toisiinsa.^{xlv} Lääkkeeksi ongelmaan on niin ekologisten, sosiaalisten kuin kulttuuristenkin arvojen osalta kehitetty metsätieteen alalla malleja, joiden avulla voidaan määritellä erilaisten arvojen vastaavuus taloudellisten arvojen kanssa; monenmoisten aineettomien arvojen ”hinta”. Tällaista näkökulmaa metsien virkistyskäyttöön nostaa esille moni 1990-luvulla tehty tutkimus, joiden tarkoitus on ollut virkistyskäytön merkityksen havaitseminen.^{xlvi} Myös uudemmassa metsätieteellisessä tutkimuksessa ei-kaupallisten aineellisten ja aineettomien arvojen hinnoittelua saatetaan nähdä jonkinlaisena tutkimusparadigmasta kumpuavana välttämättömyytenä.^{xlvii} Huomionarvoista on, että taloudellisia arvoja ei koskaan ole vastaavalla tavalla arvioitu ei-taloudellisin mittarein. Milloinkaan ei kysytä, mitä perustavaa aineetonta ja ei-markkinahintaista hyvää taloudellinen toiminta tuottaa. Metsätieteen paradigmaattinen tapa lähestyä ei-markkinahintaisia, aineettomia arvoja näyttää siis tekevän platonisista itseisarvoista (hyvyys, totuus, kauneus) välinearvoja ja välinearvosta (raha) itseisarvon.

Edellä kuvattu on tietenkin keino tehdä metsien eri käyttötapoja näkyviksi ja huomioon otetuiksi taloudellista kestävyyttä arvioitaessa. Taloudellinen kestävyys on kuitenkin vain yksi kolmesta kestävyuden aspektista, joten kestävä kehityksen mukaiset päätökset edellyttävät myös sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden arviointia taloudesta erillään ja näiden omista lähtökohdista käsin. Sosiaalisen kestävyuden kannalta olennaisia ovat sosiaaliset arvot, kuten oikeudenmukaisuus, vaikuttamismahdollisuudet ja ihmisten subjektiivinen kokemusmaailma itsessään, vaikka ne eivät olisi yhteismitallistettavissa muiden arvojen kanssa.

Jotta päästään sosiaalisen kestävyuden peruskysymysten äärelle, metsät on nähtävä konkreettisina paikkoina, ei vain abstrakteina resursseina toiminnalle. Metsien käytön taloudellisen ja ekologisen kestävyuden paikaton tutkimus on ainakin tietyin varauksin mahdollista. Sen sijaan sosiaalisessa kestävyudessa kyse on ihmisen ja ympäristön vuorovaikutuksesta, joka kiinnittyy yhteisöihin, aikaan ja paikkaan. Paikkojen ohittaminen ja puhuminen metsistä yleisellä tasolla on johtanut metsien käytön sosiaalisen kestävyuden tutkimukseen, joka ei vastaa ihmisten arjesta nouseviin konkreettisiin kysymyksiin. Ympäristöpolitiikan tutkija Ari Jokinen kirjoittaa, että metsä on omistajalleen ”moninaisia olemassaolon käytäntöjä jäsentävä elämisen maailma.”^{xlviii} Tätä se aineistoni mukaan on myös monille muille.

Metsien estetiikkaa on tutkittu jonkin verran näyttämällä informanteille kuvia eri tavoin käsitellyistä metsistä.^{xlix} Pysäytyskuva vieraasta metsästä pyyhkii pois ajan, paikan ja moniaistisen kokemisen, jolloin näiden pohjalle rakentuvat merkitykset eivät tule esille. Suokokemuksia tutkinut Kirsi

Laurén kirjoittaa samaa aihetta omassa tutkimuksessaan käsitellyttä Minna Tanskasta lainaten: ”Suot ja suomalaiset ovat paljon muutakin kuin miltä ne näyttävät. Suomalaiset myös eletään ja koetaan.”¹ Ihmisten suokokemuksia koskeva tutkimus tuo esille myös ajallisuuden merkityksen. Luonto ei ole ymmärrettävissä pysäytyskuvina, vaan pikemmin prosessina, joka on osa luonnossa liikkujan elämänhistoriaa. Merkitysten muodostuminen alkaa lapsuudessa ja lapsuuden luontokokemukset muodostavat pohjan aikuisuuden kokemusmaailmalle ja sen tulkinnalle osana yksilön identiteettiä.

Ympäristöestetiikan professori Yrjö Sepänmaa kritisoi edellä kuvattua valokuvien näyttämistä esteettisten arvojen tutkimusmenetelmänä, mutta hän ei kritiikissään keskity valokuvan paikattomuuden ja ei-kokemuksellisuuden ongelmaan, vaan lähtökohtaan, jota voisi kutsua vaikkapa huutoäänestyksellä arvottamiseksi. Tuloksena voi olla Sepänmaan mukaan ”pikemmin luokiteltuja mielipiteitä kuin perusteltuja argumentteja.”^{li} Tässä kohden Sepänmaa perustaa ajattelunsa Carlsonin^{lii} ympäristöesteettiseen ajatteluun, jonka mukaan estetiikan syvälinen taso on käsitteellinen, eikä siinä ole kyse pelkistä mieltymyksistä. Survey-tyyppiset preferenssitutkimukset pohjautuvat usein ajatukseen, että ympäristökokemuksessa olennaisinta on preferenssien tyydyttäminen. Olennaisimpana voisi yhtä hyvin pitää esimerkiksi olemisen tarkoituksellisuutta. Haastatteleminen metsässä olijoille metsä ei näyttäytyä käyttökohteena, vaan osana minuutta.

Paikat ovat luonnossa liikkujille erityisiä merkityksiä sisältäviä kohteita, kiintopisteitä mentaalisilla maastokartoilla. Paikat muodostuvat henkilökohtaisten kokemusten, tietojen ja toiminnan kautta, paikassa kohtaavat luonto, aika ja ihmisyyt. Paikkoja löydetään, niitä rakastetaan ja vaalitaan, niistä ollaan huolissaan ja niitä myös menetetään. Paikka voi rakentua esimerkiksi luonnonelementtien tai toiminnassa syntyvän ihmisen ja luonnonympäristön vuorovaikutuksen varaan. Metsän käyttöhistoria ja sen näkyminen nykyisessä maisemassa voi niin ikään muodostaa pohjan paikan syntymiselle.

Luonnonelementeistä paikkaa rakentavia merkityksiä kantavat erityisesti monet harvinaiset lajit ja luontotyytit. Metsänomistaja halusi näyttää metsässään puun, jonka rungolla kasvaa raidankeuhkojäkälää, pesimälinnuston seuranta laajoilla metsäalueilla tekevä lintuharrastaja vei minut katsomaan talousmetsästä löytämäänsä yksittäistä metsälehmusta. Moni haastatelluista on halunnut näyttää säilyneitä vanhan metsän kappaleita, kalliomänniköitä, suolampia ja korpipainanteita. Tärkeät paikkansa luonnonsuojelualueilta löytäneiden haastateltavien paikat ovat useimmiten rakentuneet juuri luontotyyppien varaan.^{liii}

Haastattelemieni paljon luonnossa liikkuvien ihmisten suhde luonnonympäristöön on hyvin toiminnallinen. Luonnossa marjastetaan, metsästetään, etsitään ja tunnistetaan kasvi- ja eläinlajeja, tehdään harrastajatutkimusta, omassa metsässä suunnitellaan ja toteutetaan metsänhoitoa. Paikan merkitykset rakentuvat luonnon ja ihmisen välisessä vuorovaikutuksessa, jossa luonto ei ole niinkään objekti, vaan kanssatoimija.

Paikka menetetään, kun ne luontoon tai luonnossa toimimiseen liittyvät osatekijät, joiden varaan paikan saamat merkitykset ovat rakentuneet, lakkaavat olemasta. Paikkoihin muodostuu kiinteitä, emotionaalisia suhteita. Monet haastattelemistani ovat kokeneet suurta huolta heille tärkeiden paikkojen säilymisestä, jotkut myös vaikeita menetyksen kokemuksia. Vaikka jatkuva muutos on luontoon kuuluva ilmiö ja se hyväksytään, koetaan nopeat ja suuret muutokset, esimerkiksi päätehakkuu siten, että paikka katoaa. Tällaisten muutosten mahdollisuus tuo paikkasuhteeseen pelon ja huolen sävyjä.

Metsä luo sosiaalista ja kulttuurista hyvinvointia, mutta se luo sitä nimenomaan kulttuuriympäristönä, oli kyse sitten talousmetsästä tai luonnontilaisesta metsästä suojelualueella. Metsien tuottaman hyvinvoinnin ymmärtämiseksi metsä tulisi ymmärtää kulttuuriseksi, itse luonto kulttuurisia merkityksiä sisältäväksi. Esimerkiksi harvinaiset ja uhanalaiset lajit tai luontotyypit eivät ole pelkästään luontoa tai pelkästään ekologisen kestävyuden kysymys. Ekologisesta näkökulmasta ne ovat arvokkaita ihmisten arvostuksista tai kantamistaan merkityksistä riippumatta, mutta lisäksi niillä on suuri sosiokulttuurinen arvo kantamiensa kulttuuristen ja esteettisten merkitysten kautta. Luonnossa liikkujat haluavat nähdä ja kokea luonnontilaista luontoa ja monipuolista lajistoa ja rakentavat paikkakokemuksiaan näiden varaan. Talousmetsissä metsänomistajien paikkakokemukset kiinnittyvät usein metsässä itse tehtyyn työhön. Tällöinkin paikka rakentuu itse työn sisältämien merkitysten varaan. Metsän tuottama kulttuurinen hyvinvointi ei ole sidoksissa esimerkiksi hakkuusta saatuun tuloon, vaan metsässä työskentely koetaan itseisarvoisena, paikkasuhdetta rakentavana.

Tarkasteltaessa metsää hyvinvoinnin lähteenä sosiaalisen kestävyuden näkökulmasta voi päätyä ajattelemaan, että käsitteet, joilla tätä hyvinvointia on tähän saakka ollut tapana operationalisoida, eivät ehkä ole riittäviä kuvaamaan, mistä lopulta on kysymys. Virkistyskäyttö käsitteenä tekee luonnosta kulutushyödykkeen ja siellä toimimisesta ”virkistystä”, joka mielletään joksikin arjen ylittäväksi ja siitä irralliseksi. Totutun käsitearsenaalin ja sen varaan rakennetun tutkimuksen tuottama kuva ei välttämättä täysin vastaa sitä merkitystä, mikä luonnolla on siellä toimiville ihmisille. Hyvinvoiva ihminen on luonnossa ja osa luontoa.

Viitteet

- ⁱ Niemenmaa 1999, 13.
- ⁱⁱ Ellisaari 1999, 8.
- ⁱⁱⁱ Niemenmaa 1999, 11.
- ^{iv} Donner-Amnell ja Rytteri 2010.
- ^v Niemenmaa 1999, 11.
- ^{vi} Esim. Vehkamäki ym. 2006 ja Lounais-Suomen metsäohjelma... 2012 käyttävät sosiaalisen kestävyuden käsitettä tarkoittaessaan taloudellisen kestävyuden kysymyksiä.
- ^{vii} Valkeapää ym. 2009.
- ^{viii} Lounais-Suomen metsäohjelma... 2012.
- ^{ix} Haarni ym. 1997, 16.
- ^x Relph, 1976.
- ^{xi} Tanskanen 2000, 41.
- ^{xii} Karjalainen 2004, 60.
- ^{xiii} Karjalainen 2004.
- ^{xiv} Ingold 2000.
- ^{xv} Lefebvre 1991.
- ^{xvi} Sepänmaa 1994, 73-79; Ziff 1994, 147; Meeker 1994, 96.
- ^{xvii} Esimerkiksi tien varrella lojuvia roskia ei Carlsonin mukaan voi pitää kauniina, vaikka ne esineinä itsessään kelpaisivatkin vaikka taideteoksen raaka-aineeksi, koska roskat tienvarressa ilmentävät kielteisiä arvoja ja asenteita. (Carlson 1994, 110-114).
- ^{xviii} Gobster 2003, 117; Haapala & Pulliainen 1998, 138-139.
- ^{xix} Eaton 1994, 188.
- ^{xx} Berleant 2006, 97.
- ^{xxi} Karjalainen 2004, 50.
- ^{xxii} Keskitalo 2006.
- ^{xxiii} Berleant 2006, 99-100.
- ^{xxiv} Tyrväinen ym. 2014.
- ^{xxv} Komulainen 2010; Silvennoinen et al. 2002.
- ^{xxvi} Borg 2009.
- ^{xxvii} Nyman 2004, 128.
- ^{xxviii} Raivo 2004, 143.
- ^{xxix} Peltonen 2003.
- ^{xxx} Valtioneuvoston periaatepäätös 20.3 2014.
- ^{xxxi} Uusi-Seppä 2009, 81.
- ^{xxxii} Uusi-Seppä 2009, 37-38.
- ^{xxxiii} Saaristo 2009, 108.
- ^{xxxiv} Kempainen 2009, 56.
- ^{xxxv} Kainuun Sanomat 18. 11. 2014; Kainuun Sanomat 17. 11. 2014.
- ^{xxxvi} Yle uutiset 5.5 2015.
- ^{xxxvii} Suomen luonnonsuojeluliitto 19. 5. 2015.
- ^{xxxviii} Kiuru, päivämätön.
- ^{xxxix} Asikainen & Jokinen 2008.
- ^{xl} Viikuna 1997.
- ^{xli} Asikainen & Jokinen 2008, 51.
- ^{xlii} Asikainen & Jokinen 2008, 53.
- ^{xliiii} Appelroth ym. 1948.
- ^{xliv} Esim. Reunala & Heikinheimo 1987, 25-26; Suomen metsäyhdistys, Metsän oppimispolku (Metsäkeskus, Suomen metsäsäätiö & Maa- ja metsätalousministeriö 2005).
- ^{xlvi} Kangas 1998.
- ^{xlvi} Esim. Kangas et al. 1998.
- ^{xlvi} Esim. Lähtinen 2010.

^{xlviii} Jokinen 2002.

^{xlix} Esim. Karjalainen 2000.

ⁱ Laurén 2002, 13.

ⁱⁱ Sepänmaa 1994, 100-102.

ⁱⁱⁱ Carlson 1994.

ⁱⁱⁱⁱ Ilona Hankosen väitöskirjatyöhön liittyvä toistaiseksi arkistoimaton haastatteluaineisto 2001 – 2014.

Lähteet ja kirjallisuus

Painetut lähteet

Appelroth, Eric & Laitakari, Erkki & Heikinheimo Olli & Lindfors, Jarl & Kalela, Erkki K. & Sarvas, Risto 1948. ”Julkilausuma”. *Metsätaloudellinen aikakauslehti*, 315 – 316. N:o 11, 1948.

Asikainen, Eveliina & Jokinen, Ari 2008. ”Kaupunkiluonnon hallinnan utopia”. *Alue ja ympäristö*, 49 – 62. 37:2, 2008.

Berleant, Arnold 2006. ”Mitä on ympäristöestetiikka?” *Ympäristö – arkkitehtuuri – estetiikka*, 87 – 114. Toim. Haapala, Arto & Honkanen, Martti & Rantala, Veikko. Yliopistopaino, Helsinki 2006.

Borg, Pekka 2009: ”Kansallispuistojen vaikeat vaiheet vastustuksen keskellä”. *Terra*, 141 – 144. 121: 2 / 2009.

Carlson, Allen 1994: ”Ympäristöestetiikka ja esteettisen kasvatuksen dilemma”. *Alligaattorin hymy - Ympäristöestetiikan uusi aalto*, 105 – 117. Toim. Sepänmaa, Yrjö, Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Oppimateriaaleja 24, Gummerus Oy, Jyväskylä 1994.

Donner-Amnell, Jacob & Rytteri, Teijo 2010. ”Metsäsektorin legitimiteetti murroksessa”. *Luonnonvarojen hallinnan legitimiteetti* 219 – 256. Toim. Rannikko, Pertti & Määttä, Tapio. Vastapaino, Tampere.

Eaton, Marcia Muelder 1994: Soveltava estetiikka. *Alligaattorin hymy - Ympäristöestetiikan uusi aalto*, 171 – 200. Toim. Sepänmaa, Yrjö, Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Oppimateriaaleja 24, Gummerus Oy, Jyväskylä 1994.

Ellisaari, Jaakko 1999. ”Suomi ja sosiaalinen kestävyys.” *Näkökulmia sosiaaliseen kestävyYTEEN*. Toim. Niemenmaa, Vivi. Paikallinen agenda 21 –projektin julkaisu, Suomen kuntaliitto, Helsinki.

Gobster, Paul H 2003. ”Ekologinen estetiikka metsämaiseman hoidossa”. *Metsään mieleni* 103 – 119. Toim. Sepänmaa, Yrjö & Heikkilä-Palo, Liisa & Kaukio, Virpi. Maahenki Oy, Helsinki 2003.

Haapala, Arto & Pulliainen, Ukri 1998. *Taide ja kauneus – Johdatus estetiikkaan*. Kirjapaja Oy, Gummerus Jyväskylä.

Haarni, Tuukka & Karvinen, Marko & Koskela, Hille & Tani, Sirpa 1997. ”Johdatus nykyaantiiteeseen”. *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantiiteeseen*, 9 – 34. Toim. Haarni, Tuukka & Karvinen, Marko & Koskela, Hille & Tani, Sirpa. Vastapaino, Tampere 1997.

Helsingin Sanomat 15. 11. 2014. ”Hakkuut uhkaavat muinaisreittiä. Elias Lönnrot kulki Vienan reittiä runonkeruumatkoillaan”. Toim. Tapio Mainio.

Ingold, Tim 2000. *The Perception of the Environment – Essays on Livelihood, Dwelling and Skill*. Routledge, London.

Jokinen, Ari 2002. ”Metsänomistaja metsänsä hoitajana – Rutiinit ”tarjokkeet” ja vastavuoroisuus”. *Yhteiskuntapolitiikka*, 134 – 147. 67, 2002.

Kangas, Jyrki 1998: ”Perusteita metsän eri käyttömuotojen yhteensovittamiseen”. *Metsätieteen aikakauskirja*, 241 – 244.. 2 / 1998.

Kangas, Kari & Ovaskainen, Ville & Pajuoja, Heikki 1998. ”Virkistyspalveluiden merkitys aluetaloudelle: Teijon retkeilyalueen tulo- ja työllisyysvaikutukset”. *Metsätieteen aikakauskirja*, 505 – 512 4 / 1998.

Kainuun Sanomat 17. 11. 2014. Metsähallitus vastaa: ”Vienan hakkuut lakien mukaisia”.

Kainuun Sanomat 18. 11. 2014. ”Vienan reitin hakkuiden haitoista näkemyseroja”. Toim. Hannu Mustonen.

Karjalainen, Eeva 2000. ”Metsänhoitovaihtoehtojen arvostus ulkoilualueilla”. *Metsä, harju ja järvi*, 123 – 136. Toim. Saarinen, Jarkko & Raivo, Petri J. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 776.

Karjalainen, Pauli Tapani 2004. Ympäristö ulkoa ja sisältä: Geografiasta geobiografiaan. *Paikan heijastuksia – Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite*, 49 – 68. Toim. Mäntysalo, Raine. Oulun yliopisto, Atena kustannus, Jyväskylä.

Kemppainen, Ritva 2009. Satakunnan perinnemaisemat kaipaavat lisää hoitajia. *Satakunnan kulttuuriympäristöohjelma 2009 – 2015*, 55 - 59. Toim. Uusi-Seppä, Niina. Lounais-Suomen ympäristökeskuksen raportteja 7 / 2009, Helsinki.

Keskitalo, Anne Katarina 2006. *Tien päällä ja leirissä. Matkanteon kokemuksesta taideteokseksi*. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.

Komulainen Minna 2010. *Forestscapes – A Forest Landscape Typology as an Integrated Planning Process Tool*. Department of Architecture Faculty of Engineering and Technology, Aalto University.

Laurén, Kirsi 2002. ”Kertomuksia suomalaisissa. Muistot ja nostalgia maiseman muodostamisessa”. *Alue ja ympäristö* 31:1 (2002).

Lefebvre, Henri 1991 (1974). *The Production of Space*. Blackwell Publishers Ltd, Cornwall 1991 (1974).

Lounais-Suomen metsäohjelma 2012–2015. Toim. Nummi, Tapio. Suomen metsäkeskus, julkiset palvelut, Lounais-Suomi. Keuruu 2012.

-
- Lähtinen, Katja 2010. ”Metsien eri käyttömuodoista saatavien hyötyjen taloudellinen arvo ja niihin liittyvä yritystoiminta Suomessa”. *Metsätieteen aikakauskirja*, 143 – 164. 2 / 2010.
- Meeker, Joseph W 1994. Ekologinen estetiikka. *Alligaattorin hymy - Ympäristöestetiikan uusi aalto*, 93 – 104. Toim. Sepänmaa, Yrjö, Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Oppimateriaaleja 24, Gummerus Oy, Jyväskylä.
- Niemenmaa, Vivi 1999. ”Sosiaalista kestävyttä etsimässä”. *Näkökulmia sosiaaliseen kestävyteen*. Toim. Niemenmaa, Vivi. Paikallinen agenda 21 –projektin julkaisu, Suomen kuntaliitto, Helsinki.
- Nyman, Kai 2004. Arkkitehtuuri ruumiillisuutena ja representaationa. *Paikan heijastuksia – Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite*, 127 – 140. Toim. Mäntysalo, Raine. Oulun yliopisto, Atena kustannus, Jyväskylä.
- Peltonen, Ulla-Maija 2003. *Muistin paikat. Vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Saarijärvi 2003.
- Raivo, Petri J. 2004. ”Historialliset maisemat ja maantieteellinen muisti. Näkökulmia sotahistorian sijainnilliseen representaatioon.” *Paikan heijastuksia – Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representaation käsite*, 141 – 163. Toim. Mäntysalo, Raine. Oulun yliopisto, Atena kustannus, Jyväskylä.
- Relph, Edward 1976. *Place and placelessness*. Pion Limited.
- Reunala, Aarne & Heikinheimo, Matti 1987. *Taistelu metsistä. Voimaperäinen metsätalous Suomessa ja muissa maissa*. Kirjayhtymä, Hämeenlinna.
- Saaristo, Heidi 2009. ”Mikä on maisemaselvitys, sen tarkoitus ja sisältö?”. *Satakunnan kulttuuriympäristöohjelma 2009 – 2015*, 107 – 109. Toim. Uusi-Seppä, Niina. Lounais-Suomen ympäristökeskuksen raportteja 7 / 2009, Helsinki.
- Sepänmaa, Yrjö 1994. Tuhatjärvinen – Esseitä ympäristökulttuurista. SKS, Tietolipas 135, Pieksämäki.
- Silvennoinen, Harri; Pukkala, Timo & Tahvanainen, Liisa 2002: Effect of Cuttings on the Scenic Beauty of the Tree Stand. *Scandinavian Journal of Forest research* 263-273, 17: 2002.
- Tanskanen, Minna 2000. *Näkyvän takana. Tutkimus metsäojitetun suomalaisen kulttuurisuudesta*. Joensuun yliopisto – maantieteen laitos, julkaisuja No 8, Joensuu.
- Tyrväinen, Liisa & Silvennoinen, Harri & Uusitalo, Marja 2014. Matkailijoiden ja virkistyskäyttäjien maisemat. *Hyvinvointia metsästä*, 98 – 111. SKS, Tallinna.
- Uusi-Seppä, Niina (toim.) 2009. *Satakunnan kulttuuriympäristöohjelma 2009-2015*. Lounais-Suomen ympäristökeskuksen raportteja 7 / 2009, Helsinki.
- Valkeapää, Annukka & Paloniemi, Riikka & Vainio, Annukka & Vehkalahti, Kimmo & Helkama, Klaus & Karppinen, Heimo & Kuuluvainen, Jari & Ojala, Ann & Rantala, Tapio & Rekola, Mika

2009. *Suomen metsät ja metsäpolitiikka – kansalaisten näkemyksiä*. Helsingin yliopisto, Metsäekonomian laitos. Tutkimusraportteja 55, Yliopistopaino, Helsinki.

Valtioneuvoston periaatepäätös 20.3 2014. Kulttuuriympäristöstrategia 2014 – 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Ympäristöministeriö, Helsinki.

Vehkamäki, Seppo & Vierikko, Kati & Niemelä, Jari & Pellikka, Jani & Lindén, Harto 2006. ”Kestävää metsätaloutta – Sosiaalis-taloudellisten ja ekologisten kestävyysmuuttujien vaihtosuhteista”. *Metsät ja hyvä elämä. Monitieteinen tutkimusraportti* 405 – 447. Metsäkustannus Oy.

Vilkuna, Johanna 1997: ”Kaupungin eletyt ja institutionaaliset luonnot”. *Tila, paikka ja maisema*, 163 – 178. Toim. Haarni, Tuukka & Karvinen, Marko & Koskela, Hille & Tani, Sirpa. Vastapaino, Tampere 1997.

Ziff, Paul 1994: ”Mikä vain nähty”. *Alligaattorin hymy - Ympäristöestetiikan uusi aalto*, 141 – 149. Toim. Sepänmaa, Yrjö, Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Oppimateriaaleja 24, Gummerus Oy, Jyväskylä 1994.

Painamattomat lähteet

Ilona Hankosen väitöskirjatyöhön liittyvä toistaiseksi arkistoimaton haastatteluaineisto 2011 – 2014.

Kiuru, Antti (päiväämätön). ”Paikan henki – genius loci”. Artikkelin osoitteessa http://www.helsinki.fi/lapinlahti/antti_kiuru.html.
Luettu 5. 12. 2015.

Metsän oppimispolku –sivusto. Suomen metsäyhdistys, Metsäkeskus, Suomen metsäsäätiö & Maa- ja metsätalousministeriö
http://www.oppimispolku.fi/metsa_suomi/polku.nsf/pagesbynumber/2.1?opendocument&p1=1
Luettu 22.12 2005.

Suomen luonnonsuojeluliitto 19.5 2015. Hvitträskin vanhoja metsiä hakattu rajusti. Tiedote osoitteessa <http://www.sll.fi/uusimaa/kirkkonummi/hvittrask>.
Luettu 5.12. 2015.

YLE uutiset 5.5.2015. ”Hvitträskin vanhan kuusimetsän avohakkuu kuohuttaa Kirkkonummella”.
http://yle.fi/uutiset/hvittraskin_vanhan_kuusimetsan_avohakkuu_kuohuttaa_kirkkonummella/79729
28 Luettu 5. 12. 2015.